

Н.В. Лисиця, к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки будівництва,
<https://orcid.org/0000-0002-3353-8347>
 Київський національний університет будівництва і архітектури, м. Київ

МЕТОДИ ТА ПІДХОДИ ЩОДО ДІАГНОСТИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. В статті розглянуто досвід формування стратегій упередження банкрутства, формування системи економічної безпеки будівельних підприємств, антикризового управління. Досліджено різні методи та підходи щодо формування системи індикаторів оцінки загрози виникнення фінансової кризи підприємства, а також надання практичних рекомендацій щодо покращення моніторингу загроз економічної безпеки будівельного бізнесу. За відсутності єдиного підходу пропонується у якості наблизеного переліку взяти фактори «кризового поля», які у процесі оцінювання ступеня економічної безпеки будівельних підприємств рекомендовано доповнювати або скорочувати, виходячи із специфіки діяльності і складання звітності підприємством. Показники діагностики економічної безпеки підприємства пропонується поділяти на прямі і непрямі (опосередковані) за ступенем впливу. Проаналізовано дослідження багатьох авторів, які вважають, що показники і ризики одного і того самого підприємства є різними у залежності від стадії його життєвого циклу. Деякі автори пропонують вимірювати життєвий цикл підприємства грошовим потоком, інші пропонують визначати стадію життєвого циклу на основі даних про виручку підприємства. Розглянуто матрицю показників діагностики і динаміки їх рівня по етапах життєвого циклу підприємства. Проаналізовано критичні ризики підприємства залежно від стадії його життєвого циклу. Досліджено основні підходи до оцінки потенціалу підприємства. Розглянуто теоретико-методологічні підходи до оцінювання антикризового потенціалу підприємства та забезпечення економічної безпеки підприємства, досліджено фактори, що впливають на економічну безпеку будівельних підприємств України, проаналізовано можливі методи її оцінювання та прогнозування. Обґрунтовано комплекси первинних фінансових показників, пріоритетних для здійснення антикризової діагностики, на основі яких визначено умови ефективності антикризового управління. Виявлено показники-індикатори, що об'єктивно відображають антикризовий потенціал будівельного підприємства комплексно характеризують його фінансову, виробничу та інвестиційну діяльність.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, економічна діагностика, управління ризиками, антикризове управління, антикризовий потенціал, життєвий цикл підприємства, ризики, загрози, стратегія, банкрутство.

Постановка проблеми

Світова практика економічного управління нагромадила чималий досвід формування стратегій упередження банкрутства, формування системи економічної безпеки будівельних підприємств, антикризового управління тощо. Втім, незадовільний фінансовий стан більшості підприємств будівельної галузі вимагає розробки нових і удосконалення існуючих механізмів забезпечення економічної безпеки підприємства та управління антикризовим потенціалом.

Останнім часом тема прогнозування банкрутства підприємств набула значної популярності, чимало досліджень було присвячено розробці оптимальної моделі прогнозування банкрутства, з них значна частина робіт - виявлення кращої моделі прогнозування банкрутства серед існуючих.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Останнім часом увагу науковців зосереджено на упередженні глибоких і тривалих кризових станів, зокрема проблематику формування та розвитку систем попередження банкрутства досліджували Е. Альтман, І.О. Бланк [1], Н.Є. Брюховецька, К.В. Ізмайлова, Т.С. Клебанова, О.І. Копилук, Р.М. Скупський, Р.А. Слав'юк, О.О. Слісаренко, В.А. Соколенко, О.Г. Тарасенко, О.О. Терещенко, А.В.

Череп, А.М. Чернявський, А.М. Штангрет та інші; виявленню нефінансових чинників кризового розвитку присвячено роботи Е.В. Басалава, Дж. Брейтуейта, Б.П. Велдкамп, Т. де Вре, І.В. Гладкова, Л.С. Гринкевич, Е. Каденса, В.В. Котова та інших, розробки щодо забезпечення економічної безпеки підприємств здійснювали В.М. Андрієнко, І.В. Вахович, М.П. Денисенко, Н. М. Любенко [2], Н.Н. Масалітіна [3], Л.І. Скібіцька, В.В. Матвеев, В.І. Шелкунов, С.М. Подреза [4], О. Г. Мельник [5], І.П. Мігус, О.О. Молодід, Е.М. Трененков, С.І. Шкарабан, Б.М. Корецький, О.В. Ярошук [6], О.І. Матюшенко [7], Ю. В. Іванов, Т. Малаєва [8], Ю. С. Шембель [9], О. Міночкіна [10], Г.П. Костіна, М.М. Башмаков, Н.П. Любушин, В.Б. Лещева, В. Дьякова, В.З. Бугай, М.Г. Бурка [11], І. В. Івашковська, Д. О. Янгель [12], Н.Н. Гора [13], К.В. Ізмайлова [14], Л.В. Сорокіна [15], С.П. Стеценко [16], С.А. Теренчук, О.В. Федосова та інші, проблематику функціонування будівельних підприємств та забезпечення їх стійкого розвитку висвітлено в роботах Ю.В. Антропова, О.Ю. Беленкової [16], А.Ф. Гойка, Л.В. Гусарової [17], К.В. Ізмайлової [14], В.В. Козика, В.О. Міхельса, А.В. Моголівця, О.О. Молодід, Н.І. Нікогосяна, Г.М. Рижакіної, С.А. Ушацького, В.Г. Федоренка, О.В. Федосової, Т.Ю. Цифри [18,19] та інших.

Формулювання мети статті

Метою статті є дослідження різних методів та підходів щодо формування системи індикаторів оцінки загрози виникнення фінансової кризи підприємства, а також надання практичних рекомендацій щодо покращення моніторингу загроз економічної безпеки будівельного бізнесу.

Виклад основного матеріалу

Відповідно до визначення [20]: «Monitoring – Моніторинг – Мониторинг – процес регулярного збирання та аналізу кількісних та якісних даних за попередньо визначеними показниками з метою сприяння вчасному виробленню рішень, забезпечення підзвітності та створення основи для навчання у рамках проекту та/чи програми. Здійснення моніторингу дозволяє акумулювати необхідну для оцінювання інформацію». Головним завданням при цьому є визначення переліку індикаторів, який не повинен бути перевантаженим і одночасно має надавати інформацію про різні сфери діяльності підприємства.

Складністю на шляху практичної реалізації антикризового моніторингу є те, що різні наукові школи і окремі вчені дотримуються різних підходів щодо формування переліку таких показників. Існує безліч рекомендацій щодо оцінювання рівня економічної безпеки – від формування інтегрального показника до системи таких показників [21].

Наприклад у статті Н. М. Любенко [2] пропонується наступний перелік чинників економічної безпеки: коефіцієнт загальної ліквідності (покриття); коефіцієнт поточної платоспроможності; коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами; коефіцієнт екстреного покриття прострочених зобов'язань; коефіцієнт швидкого покриття критичних поточних зобов'язань; коефіцієнт екстреного покриття критичних поточних зобов'язань.

У роботі Н.Н. Масалітіної [3] запропонована інша система індикаторів оцінки загрози виникнення фінансової кризи підприємства за кожним об'єктом спостереження:

- для чистого грошового потоку підприємства (сума чистого грошового потоку по підприємству в цілому; сума чистого грошового потоку по операційній діяльності підприємства; коефіцієнт достатності чистого грошового потоку; коефіцієнт ліквідності грошового потоку; коефіцієнт ефективності грошового потоку; коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку);

- для ринкової вартості підприємства (сума чистих активів підприємства за ринковою вартістю; ринкова вартість підприємства; вартість підприємства за коефіцієнтом капіталізації прибутку);

- для структури капіталу підприємства (сума власного капіталу підприємства; сума позикового капіталу підприємства; коефіцієнт автономії; коефіцієнт фінансування; коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності);

- для складу фінансових зобов'язань підприємства (сума довгострокових фінансових зобов'язань; сума короткострокових фінансових зобов'язань; сума фінансового кредиту; сума товарного кредиту; сума поточних зобов'язань за розрахунками; коефіцієнт співвідношення довгострокових та короткострокових фінансових зобов'язань; коефіцієнт співвідно-

шення залученого фінансового та товарного кредиту; коефіцієнт невідкладних фінансових зобов'язань в загальній їх сумі; період обертання кредиторської заборгованості);

- для складу активів підприємства (сума необоротних активів; сума оборотних активів; сума поточної дебіторської заборгованості (в т.ч. простроченої); сума грошових активів; коефіцієнт маневреності активів; коефіцієнт забезпеченості високоліквідними активами; коефіцієнт забезпеченості готовими засобами платежу; коефіцієнт абсолютної платоспроможності; коефіцієнт поточної платоспроможності; коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості; період обертання дебіторської заборгованості; тривалість операційного циклу);

- для складу поточних витрат підприємства (загальна сума поточних витрат; сума постійних поточних витрат; рівень поточних витрат до об'єму реалізації продукції; рівень змінних поточних витрат; коефіцієнт операційного леввериджу);

- для рівня концентрації фінансових операцій в зоні підвищеного ризику (коефіцієнт критичного ризику; коефіцієнт катастрофічного ризику) [3].

Л.І. Скібіцька, В.В. Матвеев, В.І. Щелкунов, С.М. Подреза. [4] пропонують наступні фактори: показники ліквідності активів, структури капіталу, терміновості фінансових зобов'язань, що використовується, а також показники формування чистого грошового потоку з операційної (виробничо-комерційної), інвестиційної і фінансової діяльності.

О. Г. Мельник пропонує наступну систему індикаторів [5]: коефіцієнт фінансової незалежності (автономії); коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості; коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів; коефіцієнт фінансового леввериджу; коефіцієнт фінансового ризику; коефіцієнт покриття (загальної ліквідності); коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості; коефіцієнт абсолютної ліквідності; коефіцієнт Бівера; коефіцієнт зміни (зростання/зменшення) рентабельності реалізації; та їх порівнянні з нормативними критеріальними значеннями [5].

За відсутності єдиного підходу пропонується у якості наближеного переліку взяти фактори «кризового поля», наведені у роботі І.А. Бланка [1], які у процесі оцінювання ступеня економічної безпеки будівельних підприємств рекомендовано доповнювати або скорочувати, виходячи із специфіки діяльності і складання звітності підприємством.

Основними об'єктами спостереження «кризового поля» за І.А. Бланком [1] є чистий грошовий потік, ринкова вартість підприємства; склад поточних затрат, активів та фінансових зобов'язань підприємства за терміновістю погашення; ринкова вартість та структура капіталу підприємства; рівень концентрації фінансових операцій у зоні підвищеного ризику. Кожен з об'єктів спостереження передбачає розрахунок системи показників (від 2 до 8 показників, загальна їх кількість становить 26 [1]. При цьому показники пропонується поділяти на прямі і непрямі (опосередковані) за ступенем впливу (рис.1).

Е.М. Трененков [6] індикаторами кризи вважає: на початковому етапі кризових явищ - зниження показників граничної результативності використаня сукупного капіталу, а саме: прибутку і рентабель-

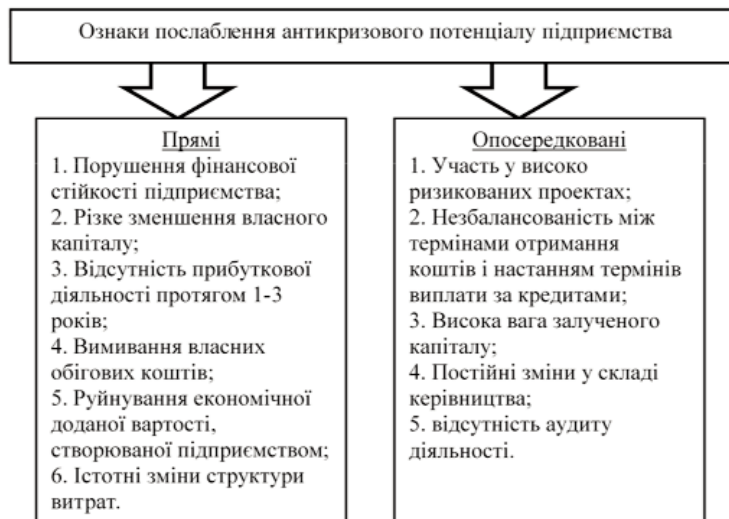

Рис.1. Прямі і опосередковані ознаки послаблення антикризового потенціалу підприємства, запропоновані у наукових працях українських вчених (складено автором на основі [1-13])

ності діяльності; наступна фаза – перетворення рентабельного функціонування господарюючого суб'єкта на збиткове; III фаза – дефіцит (відсутність) власних резервів погашення зобов'язань; IV фаза – стан гострої неплатоспроможності суб'єкта фінансово-господарської діяльності.

С.І. Шкарабан, Б.М. Корецький, О.В. Ярошук називають наступний склад показників для акціонерного товариства [6]: «чистий грошовий потік, ринкова вартість акціонерного товариства, структура капіталу акціонерного товариства з позицій оцінювання автономії, склад фінансових зобов'язань акціонерного товариства за терміновістю погашення, склад активів акціонерного товариства з позицій їх ліквідності, склад поточних витрат акціонерного товариства, рівень концентрації фінансових операцій у зонах підвищеного ризику», а одним з найбільш ефективних критеріїв - показник забезпеченості запасів і витрат джерелами їхнього фінансування [6].

Слід також враховувати дослідження багатьох авторів, які вважають, що показники і ризики одного і того самого підприємства є різними у залежності від стадії його життєвого циклу. Так, О.І. Матюшенко зазначає [7], що життєвий цикл підприємства це: «сукупність стадій, що створюють закінчене коло розвитку протягом певного проміжку еволюції підприємства, кожна з яких характеризується певною системою стратегічних цілей та завдань, особливостями формування ресурсного потенціалу та досягнутими результатами функціонування».

Ю. В. Іванов пропонує виміряти життєвий цикл підприємства грошовим потоком [7]: «на стадії виникнення підприємство потребує великих фінансових вкладень, які поступово починають перекриватися надходженнями від реалізації продукції, однак грошовий потік все ще має від'ємне значення. На стадії зростання підприємство має досягти нульового грошового потоку та забезпечити умови для його зростання; на стадії стабільності грошовий потік стабілізується; після проходження кризи стабільності грошові надходження починають зменшуватися, що призводить до занепаду, грошовий потік стає меншим за витрати на поточну діяльність і для подальшого існування підприємства потрібні додаткові гро-

шові вливання, якщо вони відсутні – підприємство помирає» [7].

Т. Малаєва [8] пропонує визначати стадію життєвого циклу на основі даних про виручку підприємства. Для цього упродовж щонайменше, десяти ретроспективних періодів формують дві вибірки: з перших п'яти значень та п'яти наступних. Розрахований за двома вибірками критерій Фішера, що дорівнює відношенню максимальної дисперсії до мінімальної, порівнюють з відповідними цьому поєднанню числа ступенями свободи та прийнятому рівню значущості табличної величини дисперсійного співвідношення. Якщо фактичне значення менше від табличного, то перша вибірка збільшується на одиницю та включає 1-ше – 6-те значення, а друга – 7-ме – 11-те. Про зміну стадій сигналізує переважання розрахованого значення над табличним [8]. Іншими словами, часовий ряд виручки перевіряється на предмет наявності статистично значимого тренду. Ю. С. Шембель [9] використовує для визначення зміни стадії життєвого циклу наступні показники: швидкість та прискорення зміни витрат від діяльності підприємства, відношення фактичного витрат до його максимального рівня та рівня в точці беззбитковості. О. Міночкіна [10] використовує метод контрольних точок для показників рентабельності. Г.П. Костіна, М.М. Башмаков використовують у якості показників співвідношення між доходами і витратами підприємства, Н.П. Любушин, В.Б. Лещева, В. Дьякова приділяють увагу характеру кореляційної залежності між витратом від діяльності підприємства та витратами [10].

В.З. Бугай, М.Г. Бурка [11] пропонують цілу систему кількісних і якісних показників визначення етапів життєвого циклу підприємств (табл.1)

І. В. Івашковська та Д. О. Янгель, крім грошових потоків від операційної, фінансової і інвестиційної діяльності, для визначення стадії життєвого циклу пропонують додатково використовувати систему показників інвестиційного ризику і вартості підприємства. На думку авторів, саме норми співвідношення операційного, інвестиційного та фінансового потоків характеризують ту чи іншу стадію життєвого циклу підприємства, при цьому для кожної стадії життєвого циклу пропонується система критичних

Таблиця 1.

Матриця показників діагностики і динаміки їх рівня по етапах життєвого циклу підприємства [11]

Показник	Етап життєвого циклу				
	Створення	Зростання	Зрілість	Спад	Відродження
Чисельність персоналу	Зростання	Значне зростання	Стабільний рівень, початок скорочення	Скорочення	Стабільно низький рівень
Залучення кредитних ресурсів	Проблеми залучення кредитів	Розширення кола кредиторів	Скорочення кола кредиторів	Проблеми залучення кредитів	Розширення кола кредиторів
Частка ринку	Дуже незначна	Значно зростає	Велика, темпи зростання зменшуються	Падає	Дуже незначна, темпи зростання низькі
Інноваційність, гнучкість, адаптивність	Відсутні	Зростання	Зниження	Суттєве зниження	Зростання
Виручка від реалізації продукції	Темпи зростання низькі	Значне зростання	Зниження темпів зростання	Падіння	Зниження темпів падіння, зростання
Чистий прибуток	Відсутній	Поява і збільшення	Стабільний рівень, темпи зростання зменшуються	Зменшення чи відсутність, можливі збитки	Відсутність чи низькі темпи зростання

Таблиця 2.

Критичні ризики підприємства залежно від стадії його життєвого циклу [7,12]

Народження	Зростання	Стабільність	Занепад
Дефіцит оборотних коштів	Дефіцит ліквідних коштів	Неоптимальна організація бізнес-процесів	Зменшення попиту, скорочення обсягів продажу, доходів
Невисокий рівень професійних навичок та знань	Незадовільне співвідношення позикових та власних коштів	Неефективна організаційна та управлінська структура	Зниження рентабельності діяльності
Відсутність досвіду у власників підприємства	Ускладнений доступ до кредитів	Технічна недосконалість товарів	Втрата ринків збуту
Низький рівень фінансової стійкості	Ризик надмірної диверсифікації		Моральна та фізична зношеність перевищує критичні межі
Високий рівень залежності підприємства від вузького кола клієнтів, постачальників тощо	Ризик ключової фігури		Нестача фінансових ресурсів, складність у залученні фінансових ресурсів

ризиків для підприємства (табл. 2) [12].

Н.Н. Гора зазначає [13], що більшість підприємств для оцінки свого стану застосовують стандартні методики аналізу, які базуються в основному на розрахунку фінансових коефіцієнтів, не вирішуючи при цьому завдання виділення «сильних» та «слабких» сторін всебічного потенціалу підприємства, виявлення прихованих резервів з метою зростання ефективності його діяльності. Він вважає, що стандартний аналіз фінансових коефіцієнтів може виявити суттєві відхилення від норми, але для того, щоб визначити, чи пов'язане погіршення показників з впливом зовнішніх несприятливих факторів, чи є наслідком неефективної діяльності та управління, потрібні додаткові дослідження. Інструментами такого дослідження Н.Н. Гора вважає методи кількісного та якісного оцінювання, прогнозування, планування й прийняття рішень (а саме, методи експертних оцінок, аналіз «розривів», аналіз шансів та ризиків, аналіз портфеля, метод перевірконого списку, метод оцінки по системі балів, концепцію життєвого

циклу продукції). Також він називає основними три підходи до оцінки потенціалу підприємства:

- результатний підхід – відображає рівень ефективності виробничої системи, оцінений кількісними методами за результатами діяльності підприємства;

- діагностичний підхід – відображає рівень ефективності виробничої системи, оцінений як об'єктивними (з перевагою кількісних оцінок) так і суб'єктивних (з перевагою якісних оцінок – опитування думок фахівців, діагностичне тестування, методи нагляду за управлінськими процесами, методи прогнозування тощо);

- системний підхід – заснований на комплексному використанні результатного та діагностичного підходів.

Для оцінки потенціалу підприємства Гора Н.Н. надав перевагу системному підходу, який дозволяє розглянути потенціал підприємства як взаємозв'язану сукупність складових, що роблять свій внесок та впливають на кінцевий результат функціонування підприємства. Системний підхід передбачає аналіз

об'єкту з врахуванням фаз життєвого циклу. На його думку, врахування фаз життєвого циклу підприємства відображає рівень ефективності виробничої системи на наступних стадіях: становлення, розвиток, стабілізація, криза [13].

Висновки

Концептуальні підходи щодо оцінки економічної безпеки підприємства, незважаючи на їх всеохоплюючу спрямованість, беззаперечно вимагають подальших удосконалень з урахуванням економіч-

них особливостей будівництва.

Разом з тим, слід відзначити гостру необхідність здійснення додаткових досліджень спрямованих на розкриття сутності та особливостей формування антикризового потенціалу будівельних підприємств. Зокрема, подальших досліджень потребують питання розробки інструментарію визначення внутрішніх і зовнішніх загроз стабільній роботі будівельного бізнесу, а також оцінювання ступеня стійкості підприємств до їх впливу.

Література

1. Бланк І.А. *Фінансовий менеджмент: Навчальний курс. – 2-е видання, перероб. и доп. К.: Ельга, Ніка-Центр. 2004. 656 с.*
2. Любенко Н. М., Герасименко Є.С. *Удосконалення механізму управління фінансовою стійкістю підприємства. Формування ринкових відносин в Україні. 2014. № 6. С. 128-132.*
3. Масалітіна Н.Н. *Діагностика кризових ситуацій підприємства. Екон. журн. 2006. № 2. С. 76-86.*
4. Скібіцька Л.І., Матвеев В.В., Щелкунов В.І., Подреза С.М. *Антикризовий менеджмент. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2014. 584 с.*
5. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г., Ноджак Л.С. *Регулювання в системі процесно-структурованого менеджменту. Видавництво Львівської політехніки. 2011, № 720. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://vlp.com.ua/node/8799>*
6. Шкарабан С.І, Корецький Б.М., Ярошук О.В. *Діагностика і прогнозування фінансово-господарського розвитку акціонерного товариства: монографія СІ Шкарабан. Тернопіль: ТАЙП: Рада, 2010.*
7. Матюшенко О.І. *Життєвий цикл підприємства: сутність, моделі, оцінка. Проблеми економіки № 4, 2010. С. 82-91.*
8. Малаєва Т. *Визначення життєвого циклу підприємства. Бізнес-Інформ. 2002 № 3–4. С. 79–82*
9. Шембель Ю. С. *Оценка стадий жизненного цикла предприятий. Экономика: проблемы теории та практики : міжвузівський зб. наукових праць. Дніпропетровськ: Наука і освіта. 2001. Вип. 96. С. 39–44.*
10. Міночкіна О. М. *Методика створення статистичних моделей життєвих циклів підприємства. Проблеми науки. 2005. № 4. С. 23–27*
11. Бугай В. З., Бурка М.Г. *Теоретичні основи формування організаційно-економічного механізму антикризового управління підприємством. Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. 2016. № 4. С. 30-36. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_eco_2016_4_6.*
12. Івашковська І.В., Янгель Д.О. *Життєвий цикл організації і агрегований показник зростання. Корпоративні фінанси. 2007. № 4. С. 97–110.*
13. Гора Н. Н., Бичков В.В. *Системний підхід до оцінки потенціалу промислового підприємства. Радіоелектронні і комп'ютерні системи. 2008. №1. С. 187–191.*
14. Ізмайлова К.В., Боліла Н.В. *Моделі прогнозування втрати фінансової стійкості як складова системи економічної безпеки підрядних будівельних підприємств. Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. 2018. Вип. 38. С. 225-232.*
15. Tytok V., Bolila N., Ryzhakov D., Pokolenko V., Fedun I. *CALS–technology as a basis of creating modules for assessment of construction products quality, regulation of organizational, technological and business processes of stakeholders of construction industry under the conditions of cyclical and seasonal variations. International Journal of Advanced Trends in Computer Science and Engineering. 2021. №1. 271-276.*
16. Bielienskova O., Stetsenko S., Sorokina L., Molodid O., Bolila N. *System of preventive action of construction enterprises on the basis of identification of anticrisis potential. Scientific Journal of Astana IT University. 2020. №3. 15-27.*
17. Боліла Н.В., Гусарова Л.В. *Класифікація та систематизація загроз економічній безпеці будівельних підприємств. Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин, 2019. Вип. 40, економічний. С.344-346.*
18. Боліла Н.В., Цифра Т.Ю., Шевченко Ю. *Ефективне використання оборотних коштів будівельного підприємства як фактор економічної безпеки. Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. 2020. Вип. 44 (економічний). С.174-182.*
19. Васильєва Н.А., Боліла Н.В., Цифра Т.Ю. *Прогнозування рівня санаційної спроможності будівельного підприємства. Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. 2022. №49 (1). С. 157-163.*
20. Озимок І., Горошко А., Нарчинська Т. *Глосарій термінів з моніторингу та оцінювання. Київ: Українська асоціація оцінювання, 2014. 32 с.*
21. Aziz, M., & Dar, H. *Predicting corporate bankruptcy: where we stand? Corporate Governance, 2006, 6, 18-33. doi:10.1108/14720700610649436.*

References

1. Blank I.A. (2004). *Financial management: Training course. - 2nd edition, revision. and additional*. K.: Elga, Nika Center. 656p.
2. N. M. Lyubenko, E. S. Gerasimenko (2014). *Improvement of the financial stability management mechanism of the enterprise. Formation of market relations in Ukraine*. No. 6. P. 128-132.
3. Masalitina N.N. (2006). *Diagnosis of enterprise crisis situations*. Econ. journal. No. 2. P. 76-86.
4. Skibitska L.I., Matveev V.V., Shchelkunov V.I., Podreza S.M. (2014). *Anti-crisis management. Tutorial*. K.: Center of Educational Literature., 584 p.
5. Kuzmin O.E., Melnyk O.H., Nojak L.S. (2011). *Regulation in the process-structured management system*. Lviv Polytechnic Publishing House, No. 720. [Electronic resource] / Access mode: <http://vlp.com.ua/node/8799>
6. Shkaraban S.I., Koretskyi B.M., Yaroshuk O.V. (2010). *Diagnostics and forecasting of the financial and economic development of a joint-stock company: monograph* SI Shkaraban. Ternopil: TYPE: Rada.
7. Matyushenko O.I. (2010). *Enterprise life cycle: essence, models, assessment*. Problems of economics No. 4. P. 82-91.
8. Malaeva T. (2002). *Definition of the life cycle of the enterprise*. Business-Inform. No. 3-4. P. 79-82
9. Shembel Yu. S. (2001). *Estimation of stages of the life cycle of enterprises*. Economics: problems of theory and practice: interuniversity coll. scientific works. Dnipropetrovsk: Science and Education. Issue 96. P. 39-44.
10. Minochkina O. M. (2005). *Methodology for creating statistical models of enterprise life cycles*. Problems of science. No. 4. P. 23-27
11. Bugai V.Z., Burka M.G. (2016). *Theoretical foundations of the formation of the organizational and economic mechanism of anti-crisis management of the enterprise*. Bulletin of Zaporizhzhya National University. Economic sciences. No. 4. P. 30-36. - Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_eco_2016_4_6.
12. Ivashkovska I.V., Yangel D.O. (2007). *Organizational life cycle and aggregated growth rate*. Corporate finance. No. 4. P. 97-110.
13. Hora N.N., Bychkov V.V. (2008). *A systematic approach to assessing the potential of an industrial enterprise*. Radioelectronic and computer systems. No. 1. P. 187-191.
14. Izmailova K.V., Bolila N.V. (2018). *Models for predicting the loss of financial stability as a component of the system of economic security of contracting construction enterprises*. Ways to increase the efficiency of construction in the conditions of the formation of market relations. Issue 38. P. 225-232.
15. Tytok V., Bolila N., Ryzhakov D., Pokolenko V., Fedun I. (2021) *CALS – technology as a basis of creating modules for assessment of construction products quality, regulation of organizational, technological and business processes of stakeholders of construction industry under the conditions of cyclical and seasonal variations*. International Journal of Advanced Trends in Computer Science and Engineering. №1. 271-276.
16. Bielienskova O., Stetsenko S., Sorokina L., Molodid O., Bolila N. (2020). *System of preventive action of construction enterprises on the basis of identification of anticrisis potential*. Scientific Journal of Astana IT University. №3. 15-27.
17. Bolila N.V., Husarova L.V. (2019). *Classification and systematization of threats to the economic security of construction enterprises*. Ways to increase the efficiency of construction in the conditions of the formation of market relations. Iss. 40, economic. P.344-346.
18. Bolila N.V., Tsyfra T.Yu., Shevchenko Yu. (2020). *Effective use of working capital of a construction enterprise as a factor of economic security*. Ways to increase the efficiency of construction in the conditions of the formation of market relations. Issue 44 (economic). P.174-182.
19. Vasilyeva N.A., Bolila N.V., Tsyfra T.Yu. (2022). *Forecasting the level of rehabilitation capacity of the construction enterprise*. Ways to increase the efficiency of construction in the conditions of the formation of market relations. No. 49 (1). P. 157-163.
20. Ozymok I., Horoshko A., Narchynska T. (2014). *Glossary of monitoring and evaluation terms*. Kyiv: Ukrainian Evaluation Association. 32 p.
21. Aziz, M., & Dar, H. (2006). *Predicting corporate bankruptcy: where do we stand?* Corporate Governance, 6, 18-33. doi:10.1108/14720700610649436.

N. Lysytsia, Candidate of Economics, Associate Professor of the Department of Construction Economics, <https://orcid.org/0000-0002-3353-8347>
Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv

METHODS AND APPROACHES FOR THE DIAGNOSTICS OF THE ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE

Abstract. *The article examines the experience of forming bankruptcy prevention strategies, forming a system of economic security of construction enterprises, and anti-crisis management. Various methods and approaches to the formation of a system of indicators for assessing the threat of a financial crisis of the enterprise have been studied, as well as providing practical recommendations for improving the monitoring of threats to the economic security of the construction business. In the absence of a unified approach, it is proposed to take the factors of the "crisis field" as an approximate list, which in the process of assessing the degree of economic security of construction enterprises are recommended to be supplemented or reduced, based on the specifics of the enterprise's activities and reporting. Indicators of diagnostics of economic security of the enterprise are proposed to be divided into direct and indirect (mediated) according to the degree of influence. The research of many authors who believe that the indicators and risks of one and the same enterprise are different depending on the stage of its life cycle is analyzed. Some authors suggest measuring the life cycle of an enterprise by cash flow, others suggest determining the stage of the life cycle based on data on the enterprise's revenue. The matrix of diagnostic indicators and the dynamics of their level by stages of the life cycle of the enterprise is considered. The critical risks of the enterprise are analyzed depending on the stage of its life cycle. Some authors suggest measuring the life cycle of an enterprise by cash flow, others suggest determining the stage of the life cycle based on data on the enterprise's revenue. The matrix of diagnostic indicators and the dynamics of their level by stages of the life cycle of the enterprise is considered. The critical risks of the enterprise are analyzed depending on the stage of its life cycle. The main approaches to assessing the company's potential have been studied. Theoretical and methodological approaches to assessing the anti-crisis potential of the enterprise and ensuring the economic security of the enterprise were considered, factors affecting the economic security of construction enterprises of Ukraine were investigated, and possible methods of its assessment and forecasting were analyzed. Complexes of primary financial indicators prioritized for the implementation of anti-crisis diagnostics are substantiated, on the basis of which the conditions of effectiveness of anti-crisis management are determined. Indicators have been identified that objectively reflect the anti-crisis potential of the construction enterprise and comprehensively characterize its financial, production and investment activities.*

Key words: *economic security of the enterprise, economic diagnostics, risk management, anti-crisis management, anti-crisis potential, life cycle of the enterprise, risks, threats, strategy, bankruptcy.*